

OBITELJSKE PRILIKE I USPJEŠNOST PREVENCIJE POREMEĆAJA U PONAŠANJU UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE*¹

Irma Kovčo

Stručni članak

Odsjek za socijalnu pedagogiju
Fakultet za defektologiju, Zagreb

UDK:376.5
Zaprimljeno: 9. 12. 1993.

Sažetak

Na uzorku od 88 učenika pet osnovnih škola u Zagrebu ispitivana su dva seta varijabli o uvjetima života u obitelji učenika i to prvi u četvrtom razredu, a drugi u osmom razredu.

U oba seta nalazi se ukupno 58 varijabli koje je sadržajno moguće podijeliti na pet područja, a ta su: struktura obitelji, socio-ekonomsko-kulturni status i mobilnost obitelji, socijalno- zaštitne intervencije prema djetetu i obitelji i aktivnost roditelja u odgoju i obrazovanju djeteta. Kriterijsku varijablu je predstavljala uspješnost socijalne integracije procijenjena od strane razrednika.

Cilj istraživanja je bio iznalaženje relacija između obiteljskih prilika učenika osnovne škole koji manifestiraju poremećaje u ponašanju i uspješnosti socio-pedagoškog modela programa u preveniranju poremećaja u ponašanju.

Diskriminativnom analizom su u oba seta varijabli izlučene dvije diskriminativne funkcije.

Diskriminativne funkcije izlučene u četvrtom razredu govore o povezanosti različitih tipova obitelji s različitim stupnjevima socijalne integracije učenika, dok u osmom razredu promatramo vezu različitih tipova intenziteta aktivnosti roditelja u odgoju djeteta i odnosa u obitelji sa različitim stupnjevima socijalne integracije učenika.

KLJUČNE RIJEČI: obitelj, učenik, škola, poremećaji u ponašanju.

1. UVOD

Davno uočena potreba za otkrivanjem i preveniranjem pojava poremećaja u ponašanju djece i omladine (Glueckovi, 1950; Hirschi, 1967; McCordovi, 1959; Dobrenić, Poldrugač, Singer, 1975) i danas je aktualna zbog dinamičnosti društvenih trendova i promjena koje ona unosi u sve pore društva.

Dijete je spona između obitelji i škole. Nerijetko, međutim, upravo to dijete ostaje "crna kutija". U školi se raspravlja o negativnim utjecajima obitelji, u obitelji o negativnostima obrazovnog sistema pa se zaboravlja osnovni predmet interesa - dijete. Često smo skloni dijete promatrati kao žrtvu - bilo obitelji, bilo škole, no sasvim je sigurno da i samo dijete ima aktivnu ulogu u okolnostima u kojima živi i razvija se.

Polaskom djeteta u školu roditelji dobivaju feedback o odgoju svog djeteta. Dijete ulazi u niz drukčijih sistema u kojima mora samo izboriti svoje pozicije i izgraditi određeni identitet učenika. To nije nimalo jednostavan zadatak. Način integriranja u sistem škole je vrlo značajan za naredni razvoj djeteta.

Elliot i Voss (1974) su utvrdili da je vjerojatnost delinkventnog ponašanja veća kod mladih koji su frustrirani zbog neostvarenih ambicija u obrazovanju, nego kod onih koji su postigli svoj obrazovni cilj. Ovdje se postavlja pitanje kolika je diskrepanca između društveno određenog obrazovnog cilja i mogućnosti učenika da upravo taj cilj ostvari i uolikoj se mjeri ciljevi društva podudaraju s ciljem i mogućnošću pojedinog učenika. Osnovna značajka demokratskog društva je pružanje slobode izbora i opredjeljenja, slobode vrednovanja. U takvom društvu je poželjna kreativna i aktivna ličnost,

* Ovaj rad je dio projektnog zadatka istraživanja "Evaluacija modela tretmana osoba s poremećajima u ponašanju" (glavni istraživač dr. Milko Mejovšek), koje financira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike, a realizira ga Fakultet za defektologiju - Odsjek za socijalnu pedagogiju - Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Vjerojatno termin "poremećaj u ponašanju" ovdje nije prikladan jer se ne radi o fiksiranom ponašanju nego o teškoćama, no radi lakšeg razumijevanja koristit ćemo se tim terminom.

ličnost koja je svjesna svojih vrijednosti i mogućnosti, koja je sposobna da bira i vrednuje. Stoga osnovu tog društva ne čini kolektiv, već pojedinac (Peretti, 1987).

Magdalenić (1990), analizirajući neke aspekte obiteljskih prilika mladih delinkvenata i njihovu povezanost s recidivizmom zaključuje da preventivnu aktivnost treba prije svega usmjeriti na poboljšanje obiteljskih odnosa.

Johnson (1979) i Greenwood (1986) također naglašavaju emocionalnu komponentu obiteljskog života kao bitan prediktor kasnijeg delinkventnog ponašanja.

Wilson (1980), s druge strane, nalazi da je, od svih obiteljskih varijabli koje je promatrao, slab roditeljski nadzor najjače povezan s delinkvencijom.

Patterson (1982) navodi slijedeće obiteljske varijable kao one koje su povezane s delinkvencijom: nepostojanje obiteljskih pravila, nedosljednost i nepoznavanje načina djelotvornog rješavanja obiteljskih kriza i problema.

Pojava poremećaja u ponašanju učenika svakako zahiti jeva pojačanu pažnju jer neadekvatno reagiranje na početne poremećaje (koji signaliziraju određene poteškoće djeteta u socijalnoj integraciji) može imati dalekosežne posljedice. Stoga pravovremeno uočavanje poremećaja u ponašanju kod djece i omladine školskog uzrasta, podrazumijeva kooperativan odnos između roditelja i škole kako bi se stekla kompletnija slika o djetetu i pravovremeno locirao uzrok simptoma poremećaja u ponašanju i u skladu u tim poduzela odgovarajuća akcija.

2. CILJEVI, ZADACI, HIPOTEZE I METODE

2.1. Cilj i zadaci

Cilj projekta "Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana" je bio povećanje ukupne količine informacija o procesu socijalizacije, o zbivanjima koja prate pubertet te o kognitivnim i konativnim karakteristikama, utjecaju okoline na razvoj tih karakteristika i njihovom utjecaju na modalitete ponašanja, a koja bi predstavljala osnov u osmišljavanju sistematske aktivnosti s ciljem preventivnog i odgojnog djelovanja prema učenicima koji manifestiraju različite oblike poremećaja u ponašanju u vidu izrade većeg broja različitih modela tretmana usmjerenih na ovu populaciju (Singer, 1991). U okviru ovog projekta primjenjena su tri modela socio-pedagoškog tretmana i to individualni socio-pedagoški rad s učenicima izvan škole i izvan porodice, grupni rad s učenicima i rad s roditeljima.

Za određeni broj učenika osnovne škole koji manifestiraju devijantno ponašanje do stupnja poremećaja u ponašanju bilo je neophodno organizirati i provoditi

individualni socio-pedagoški rad izvan škole i izvan porodice. Ovakav oblik stručnog rada realizira se, dakle, izvan školskog prostora i izvan domašaja školskog stručnog (nastavničkog) osoblja te izvan porodičnog prostora i izvan svakodnevnog domašaja članova porodice učenika, odnosno, riječ je o prostorima i sadržajima koji u najvećoj mjeri potpadaju pod termin "slobodno vrijeme" (vidi detaljnije kod Uzelac, 1989; Poldrugáč, V., 1989).

Model grupnog rada je predstavljao pokušaj da se školska situacija za učenike s poremećajima u ponašanju adaptira prvenstveno u skladu s njihovim potrebama. Osnovni cilj ovog modela rada je bio da se kod učenika osnovnoškolskog uzrasta razviju određene socijalne sposobnosti i vještine te da se kroz međusobne odnose vršnjaka ojačaju pojedinci (vidi detaljnije kod Žižak, 1989).

Model rada s roditeljima je zamišljen kao trostepeni sistem suradnje i rada s roditeljima. Osnovni cilj prvog stupnja ovog modela je bio informiranje i obrazovanje roditelja u pravcu postizanja više razine psihopedagoških znanja roditelja i veće efikasnosti u odgoju djece. Drugim stupnjem ovog modela su bili obuhvaćeni roditelji one djece koja su prethodnim ispitivanjem modaliteta ponašanja i psihičkog funkcioniranja djece i uvjeta života u obitelji označena rizičnom. Osnovni oblici suradnje i rada na ovom stupnju su bili rad s pojedincem i rad s grupom. Treći stupanj ovog modela predstavlja rad s roditeljima, odnosno obiteljima čije je funkcioniranje problematično, na neki način "opasno" po razvoj djeteta, život obitelji. To su roditelji koji imaju problema sa sobom, koji zajedno sa problemima učenika jesu takvi da je potrebno postaviti indikaciju za psihoterapijski tretman (vidi detaljnije kod Bašić, 1989).

U sklopu generalnog cilja istraživanja, parcijalni cilj ovog rada predstavlja iznalaženje relacija između obiteljskih prilika učenika osnovne škole koji manifestiraju poremećaje u ponašanju i uspješnosti modela socio-pedagoškog tretmana u preveniranju poremećaja u ponašanju.

2.2. Hipoteza

Pošli smo od hipoteze da će uspješnost socio-pedagoškog modela tretmana, u smislu prevencije poremećaja u ponašanju, biti jednaka za sve učenike neovisno o različitim obiteljskim prilikama. Naime, cjelokupnim modelom rada su i predviđeni različiti intenziteti i sadržaji tretmana kako bi se kompenzirale upravo te razlike u obiteljskim prilikama, što znači da će kod učenika s lošijim obiteljskim prilikama biti primjenjeni intenzivniji i raznovrsniji oblici rada.

Kod procjenjivanja uspješnosti pojedinog oblika rada treba voditi računa o nemogućnosti izoliranog vrednovanja svakog od oblika rada zbog međusobnog ispreplitanja njihova djelovanja.

2.3. Metode

2.3.1. Uzorak ispitanika

Ispitivanje je izvršeno na uzorku od 88 učenika koji su u vrijeme početka istraživanja manifestirali poremećaje u ponašanju u dvije vremenske točke: u doba kada su pohađali četvrti razred osnovne škole i na kraju osnovnog školovanja, tj. u osmom razredu. U uzorak su uključeni učenici slijedećih škola: "Gustav Krklec" (N=22), "Miloje Pavlović" (N=19), "Većeslav Holjevac" (N=23), "Miroslav Krleža" (N=13), "N.H. Anka Butorac" (N=11). U uzorku ima više dječaka (78%).

2.3.2. Uzorak varijabli

Konstruirali smo jednu kriterijsku varijablu koju smo nazvali varijablom uspješnosti socijalne integracije, a koja glasi:

Kako se kroz vrijeme od 4 godine osnovnoškolskog obrazovanja kretala uspješnost socijalizacijskog procesa u odnosu na početne poteškoće učenika:

- a) poteškoće su se značajno ili donekle povećale
- b) poteškoće su ostale iste
- c) poteškoće su sasvim ili donekle otklonjene

Varijabla uspješnosti socijalne integracije opisuje četverogodišnju uspješnost socijalizacijskog procesa u odnosu na početne poteškoće učenika, procjenjenu od strane razrednog nastavnika. Prvom kategorijom ove varijable razredni nastavnici su opisivali one učenike kod kojih se na kraju ovog promatranog vremena može govoriti o izvjesnom pogoršanju, tj. o promjenama negativnog smjera, druga kategorija definira one učenike kod kojih nije došlo do pomaka, bilo u pozitivnom, bilo u negativnom smjeru, dok treća kategorija opisuje učenike kod kojih su, po procjeni razrednog nastavnika, evidentne promjene u pozitivnom smjeru, tj. poboljšanje.

Uvjeti života u obitelji učenika su procjenjivani pomoću dva seta varijabli. Prvim su identificirane one prilike obiteljskog života koje su bile prisutne u trenutku ulaska učenika u uzorak, tj. na početku petog razreda.

Drugi set je sadržavao one varijable koje se odnose na okolnosti života u obitelji koje su zatečene u periodu kada su učenici završavali osmi razred osnovne škole.

Na taj način su prvim setom varijabli registrirane karakteristike uvjeta života u obitelji učenika, dok su drugim evidentirane promjene.

U oba seta nalazi se ukupno 58 varijabli koje je sadržajno moguće podijeliti na pet područja, a ta su: struktura obitelji, socio-ekonomsko-kulturni status i mobilnost

obitelji, socijalno-zaštitne intervencije prema djetetu i obitelji i aktivnost roditelja u odgoju i obrazovanju djeteta.

Procjenu uvjeta života u obitelji učenika proveli su razredni nastavnici (za prvi set varijabli razredni nastavnik koji je vodio djecu od 1. do 4. razreda, a za drugi set varijabli nastavnik koji je vodio djecu od 5. do 8. razreda) kao najkompetentnije osobe i to na način da su neke podatke dobivali od samih roditelja, neke su koristili iz školske dokumentacije, a neki podaci predstavljaju njihovu procjenu koja je rezultat dugogodišnjeg praćenja djeteta.

Set 1

1. S kim dijete živi prije polaska u školu (ZIDOSK)
2. Bračni status djeteta (BRACNO)
3. Blizanac (BLIZAN)
4. Da li roditelji žive zajedno do polaska djeteta u školu (ZADOSK)
5. Razvod (RAZVED)
6. Obrazovanje oca (OBRAOT)
7. Obrazovanje majke (OBRAMA)
8. Zaposlenost oca (ZAPOCA)
9. Zaposlenost majke (ZAPMAJ)
10. Rad roditelja u inozemstvu (RODINO)
11. Tko se bavio odgojem djeteta za vrijeme rada roditelja u inozemstvu (ODGINO)
12. Mjesto odakle potječe otac (MJEOTA)
13. Mjesto odakle potječe majka (MJEMAJ)
14. Doseljenje obitelji u Zagreb (DOSZGB)
15. Dob djeteta u vrijeme doseljenja u Zagreb (DOBDOS)
16. Kulturna razina obitelji (KULPOR)
17. Evidentiranost porodice u službi socijalne zaštite (EVIDEN)
18. Socijalno-zaštitne intervencije (SZIRID)
19. Materijalna pomoć (MATPOM)
20. Pomoć pri zapošljavanju (POMOPR)

Set 2

1. S kim učenik živi (SKIMZ)
2. Roditelji živi (RODZI)
3. Roditelji žive zajedno (RODZA)
4. Roditelji razvedeni (RAZVO)
5. Broj djece (BRDJE)
6. Red rođenja učenika (REDRO)
7. Roditelji rade u inozemstvu (RODIN)
8. Tko se bavi djetetom za boravka roditelja u inozemstvu (ODGIN)
9. Stanarski odnos (STANO)
10. Komfornost stana (KOMST)
11. Prostor za učenje djeteta (ZAUCE)

12. Visina prihoda obitelji (MJEPR)
13. Odnosi u obitelji (ODNOS)
14. Svađe i fizičko razračunavanje u obitelji (SVARA)
15. Alkoholizam roditelja (ALKOR)
16. Alkoholizam drugih članova obitelji (ALKOD)
17. Prostitucija u obitelji (PROST)
18. Skitnja u obitelji (SKITN)
19. Nerad u obitelji (NERAD)
20. Osuđivanost oca (OSUOT)
21. Osuđivanost majke (OSUMA)
22. Osuđivanost ostalih članova obitelji (OSUOS)
23. Aktivnost roditelja u odgoju djeteta (ODGAK)
24. Aktivnost roditelja u obrazovanju djeteta (OBRAK)
25. Zainteresiranost roditelja za napredovanje djeteta u školi (INFOR)
26. Tko se pretežno bavi odgojem djeteta (ODGOJ)
27. Roditelji savjetuju dijete (SAVJ)
28. Roditelji nagraduju dijete (NAGRA)
29. Roditelji postavljaju prevelike zahtjeve na dijete (ZAHTJ)
30. Roditelji primjenjuju čvrstu kontrolu nad djetetom (KONTR)
31. Roditelji fizički kažnjavaju dijete (FIZIKA)
32. Roditelji verbalno kažnjavaju dijete (VERKA)
33. Roditelji podržavaju loše ponašanje djeteta (NEPOL)
34. Roditelji društveno izoliraju dijete (IZOLA)
35. Roditelji biološki lišavaju dijete (BIOLI)
36. Roditelji potiču dijete na bavljenje sportom (SPORT)
37. Roditelji potiču dijete na bavljenje kulturno-umjetničkim aktivnostima (KULUM)
38. Roditelji potiču dijete na društveno-korisne aktivnosti (DRUKO)

2.3.3. Obrada informacija

Prikupljeni podaci su obrađeni u Sveučilišnom računskom centru u Zagrebu, programom SS (Štalec, Momirović, 1984) koji provodi robusnu diskriminativnu analizu kojom se određuju diskriminativne funkcije kao osnovne komponente standardiziranih grupa glavnih vektora.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

3.1. Razlike u inicijalnim obiteljskim prilikama učenika po kriteriju uspješnosti socijalne integracije

Ispitivanje ovim upitnikom je provedeno 1988. godine, u vrijeme kada su učenici pohađali 4. razred osnovne škole.

Da bismo mogli promatrati sve aspekte funkcioniranja djeteta kao člana obitelji i školskog kolektiva te grupe vršnjaka, potrebno je poznavati određene specifičnosti ovog uzrasta.

Tjelesni razvoj školske djece ovog uzrasta je, manje više konstantan, tj. nema naglih promjena (Furlan, 1983). Osnovna karakteristika emocionalnog razvoja školske djece je sve uspješnije kontroliranje izražavanja vlastitih emocija, odnosno, racionalno objašnjavanje vlastitog i tuđeg ponašanja.

Ovaj period karakteriziraju specifične emocije koje mogu biti jače izražene; to je strah koji može biti i posve neracionalan, briga ili zabrinutost koja se često javlja kao odgovor na školske zahtjeve, ljutnja i ljubomora kod braće i sestara. Karakteristično je i to da se pozitivni osjećaji ljubavi nerado pokazuju.

Socijalni razvoj djece ovog uzrasta je obilježen stvaranjem grupa koje imaju svoje norme ponašanja i koje karakterizira relativna zatvorenost prema vani.

Ovaj osjećaj pripadnosti grupi vršnjaka zahtjeva određenu toleranciju i pažljivost od strane odraslih.

Uvidom u apsolutne frekvencije po varijablama već stičemo određenu sliku o obiteljima iz kojih potječu učenici ovog uzorka.

U najvećem broju slučajeva djeca su do polaska u osnovnu školu pretežno živjela s oba roditelja (84,1%), a manji dio njih je živio samo s jednim roditeljem (13,6%).

Učenici su bračna djeca u 94,3% slučajeva; blizanaca ima 3,4%. Roditelji su, do polaska djeteta u školu, živjeli zajedno u 87,5% slučajeva, a 20,5% roditelja je bilo službeno razvedeno. Najveći broj očeva je završio neku školu srednjeg obrazovanja (51,1%), zatim slijede očevi sa završenom osnovnom školom (18,2%), očevi sa završenom visokom školom ili fakultetom (14,8%), oni sa završenom višom školom (5,7%), sa završenom 4 razreda osnovne škole (4,5%), te oni s magisterijem, specijalizacijom ili doktoratom (2,3%).

Kod majki je situacija slična pa tako u uzorku ima 53,1% majki sa završenom srednjom školom, 25% majki sa završenom osnovnom školom, 8% majki sa završenom visokom školom ili fakultetom, 6,8% majki sa završenom 4 razreda osnovne škole te 4,5% majki sa završenom višom školom.

Očevi su zaposleni u 85,2% slučajeva, dok su majke zaposlene u 92% slučajeva. Roditelji uglavnom nisu bili zaposleni u inozemstvu (93,2%).

Očevi dolaze iz centra republike u 38,6% slučajeva, 8% ih potječe iz mjesta koja su sjedišta okružnog suda, 36,4% ih dolazi iz mjesta koja su sjedišta općine, a 15,9% iz mjesta koja nisu ni sjedišta općine.

Majke su najveći dio svoje mladosti provele u centru republike u 38,6% slučajeva, 12,5% ih je živjelo u mjestu koje je sjedište okružnog suda, 28% dolazi iz mjesta koja su sjedišta općine, a 20,5% majki potječe iz mjesta koja nisu ni sjedišta općine.

Obitelji su u 45,5% slučajeva doselile u Zagreb i to najveći dio iz mjesta koja su manje urbanog karaktera

(sjedišta općinskog suda ili nisu sjedišta općinskog suda). U najvećem broju slučajeva obitelji su doselile u Zagreb prije rođenja djeteta (31,8%).

Kulturnu razinu obitelji razrednici su procijenili kao povoljnu u 40,9% slučajeva, kao donekle povoljnu u istom broju slučajeva, a u 18,2% slučajeva kao nepovoljnu.

Obitelj je već evidentirana u službi socijalne zaštite u 33% slučajeva, a socijalno - zaštitne intervencije su bile poduzimane u 31,8% slučajeva (bilo prema roditeljima, bilo prema djeci).

Materijalna pomoć porodici je pružena u 14,8% slučajeva, te pomoć pri zapošljavanju u 3,4% slučajeva.

Obiteljske prilike ovog uzorka (N=88) u odnosu na obiteljske prilike svih učenika osnovnih škola (N=484) (Bašić, 1991) pokazuju nešto lošiju situaciju učenika koji ispoljavaju određene oblike poremećaja u ponašanju. Mogli bismo izdvojiti podatke koji svjedoče o većem broju razvoda braka roditelja u ovom uzorku (20,5%) u odnosu na sve učenike (9,3%), one koji govore o nepovoljnoj kulturnoj razini obitelji (18,2% u uzorku, 7,8% kod svih učenika), evidentiranosti obitelji u službi socijalne zaštite (33% u uzorku, 14,3% kod svih učenika), socijalno-zaštitnim intervencijama prema roditeljima ili djeci do petog razreda (31,8% u uzorku, 13,8% kod svih učenika).

Diskriminativnom analizom su izlučene dvije diskriminativne funkcije (tablica 1).

Kreiranju prve diskriminativne funkcije najviše pridonose varijable BLIZAN (da li je ispitanik blizanac), POMPOR (pomoć službe socijalne zaštite obitelji ili drugim članovima pri zapošljavanju), ODGINO (tko se pretežno bavio odgojem djeteta za vrijeme boravka roditelja u inozemstvu), ZAPMAJ (zaposlenje majke), te varijabla DOSZGB (obitelj je doselila u Zagreb) (tablica 2).

Položaji grupnih centroida na ovim varijablama nam govore o povezanosti kategorije učenika kod kojih su evidentirane promjene u pozitivnom smjeru sa izoliranim varijablama i to na slijedeći način: pozitivne promjene su opažene kod učenika koji su blizanci (ovdje moramo napomenuti da je riječ o jednoj jedinoj obitelji s "trojkama"), čijoj je obitelji pružana pomoć (i ovdje se radi o niskoj apsolutnoj frekvenci - 3,4%), kod učenika koje za vrijeme boravka jednog roditelja u inozemstvu (6,8%) odgaja drugi roditelj, kod učenika čija je majka zaposlena i čija je obitelj doselila iz manje urbanih sredina.

Možemo, dakle, reći da nam prva diskriminativna funkcija govori nešto o tipu porodice - to je porodica koja se doseljava u grad, a supruga, tj. majka se zapošljava. Povezanost pozitivnih promjena kod učenika s ovim karakteristikama može, s jedne strane značiti pozitivnu socijalnu integraciju takvih učenika u uvjetima urbane

sredine i povoljan utjecaj zaposlenosti majke na razvoj socijalne kompetentnosti djeteta, a s druge strane može značiti pojačan senzibilitet razrednika (obzirom na to da je on osoba koja je procjenjivala "rizičnost" obitelji i ocjenjivala stupanj učenikove socijalne integracije) na ovakve učenike - učenike koji doseljavaju u grad i čije se majke zapošljavaju čime je povećan stupanj opreza i brige za integraciju takvog djeteta.

Drugu diskriminativnu funkciju tvore varijable BRACNO (bračni status djeteta), MJEMAJ (mjesto odakle potječe majka), MJEOTA (mjesto odakle potječe otac), te varijabla ZADOSK (zajednički život roditelja do polaska djeteta u školu) (tablica 2).

Na drugoj diskriminativnoj funkciji relativno najvišu poziciju zauzima centroid kategorije 2, a najnižu centroid kategorije 1. Najviše se, dakle, razlikuju učenici kod kojih nije bilo nikakvih promjena od onih kod kojih su evidentirane promjene u negativnom smjeru.

Učenike kod kojih nisu evidentirane promjene bilo u pozitivnom, bilo u negativnom smjeru karakterizira to da su vanbračna djeca (i ovdje moramo voditi računa o relativno niskom učešću ovakve djece u promatranom uzorku - 5,7%), njihove majke su odrastale u gradu, očevi su doselili iz manje urbanih sredina, a roditelji su živjeli zajedno do polaska djeteta u školu.

I ovdje možemo govoriti o nekom tipu porodice, strukturalno cjelovite, u kojoj se samo otac doseljava u grad i njenoj povezanosti sa relativno prosječnom uspješnošću socijalne integracije (nema ni pozitivnih ni negativnih pomaka).

Početno stanje, dakle, opisuju dva momenta, odnosno dva tipa porodice koja su povezana sa različitim stupnjem socijalne integracije učenika. S jedne strane, to je porodica koja se doseljava u grad i u kojoj se majka zapošljava, a učenik pokazuje pozitivne promjene u odnosu na početne smetnje socijalne integracije.

S druge strane imamo porodicu u kojoj je majka najveći dio svoje mladosti proživjela u glavnom gradu, otac se doseljava iz manjih gradova, a dijete, tj. učenik ne pokazuje ni pozitivne ni negativne promjene u ponašanju u odnosu na početne poteškoće.

3.2. Razlike u aktualnim obiteljskim prilikama učenika po kriteriju uspješnosti socijalne integracije

Ovaj set varijabli je praćen u sve četiri godine istraživanja, no za potrebe ovog rada prikazat ćemo podatke varijabli za osmi razred jer nas interesiraju razlike između "inicijalnog" i "finalnog" stanja obiteljskih karakteristika učenika.

* Termin "inicijalno" i "finalno" stanje u ovom se tekstu koriste uvjetno. Naime, s obzirom da nije riječ o sistemu identičnih varijabli već je samo riječ o identičnom problemu, problemu obiteljskih prilika koji se promatra na početku i na kraju tretmana, ovdje smo se opredijelili za te termine.

I ovdje ćemo, prije nego pogledamo rezultate, reći nešto o specifičnosti ovog perioda, o pubertetu. Pubertet bismo najlakše mogli opisati kao svršetak djetinjstva i početak mladenaštva ili adolescencije. Taj je životni period obilježen velikim promjenama u organizmu, na organizmu i u fiziološkom i u psihičkom smislu.

Znanstvenici različito lociraju početak i trajanje puberteta, no slažu se u tvrdnji da je pubertet period brzih i dubokih promjena.

Problemi u tom periodu nisu izazvani jedino, a obično ni prvenstveno, seksualnim sazrijevanjem. U to doba se razvija vrlo intenzivna težnja za neovisnošću, samostalnošću i želja da mladić i djevojka budu prihvaćeni kao ravnopravni suradnici u raznim odnosima. Postoji, međutim ovisnost o roditeljima i sredini i neizbježnost prihvaćanja njihovih zahtijeva, a ne postoje potrebni psihološki uvjeti za punom samostalnošću i neovisnošću (Rot, 1987).

To je period u kojem nastaje i značajan intelektualni i socijalni razvoj. Sve to dovodi do određenih "popratnih pojava" koje predstavljaju normalan dio razvoja. To su čest umor, nervozno reagiranje, veća razdražljivost, povišena uzbudljivost, osjećaj dosade, osjećaj nemira, česti konflikti, te sklonost općem negativizmu koja se najčešće manifestira kroz želju za izolacijom ili neraspoloženje prema radu.

Vrlo značajnu ulogu u pubertetu imaju odrasli sa svojim stavovima i načinom ponašanja prema pubescentu. U ovom periodu mladi određene konstante obiteljskog života mogu percipirati i doživljavati na različite (i to uglavnom na negativne) načine. Pubertet na određeni način znači test za obiteljske odnose i njegov ishod u velikoj mjeri ovisi o cjelokupnom dotadašnjem funkcioniranju obitelji.

U zadnjoj godini mjerenja, tj. u osmom razredu, s oba roditelja je živjelo 64,8% učenika, samo s majkom 25%, samo s ocem 4,5%, s majkom i očuhom 1,1% te s jednim roditeljem i nekim od druge rodbine 4,5% ispitanika. Roditelji su živi u 93,2% slučajeva, a u 6,8% slučajeva je živa samo majka. 61,4% roditelja žive stalno zajedno, 5,7% ih živi zajedno povremeno, a 33% ih ne živi zajedno, 78,4% roditelja je službeno razvedeno. Obitelj ima u najvećem broju slučajeva (58%) dvoje djece, slijede obitelji s jednim djetetom i s troje djece (18,2%), te s četvero ili više djece 5,7%. Učenik je, po redoslijedu rođenja, najčešće najmlađe dijete (38,6%) ili najstarije dijete (33%), a zatim slijede jedinci (17%) ili jedno od srednjih (11,4%). 95,5% roditelja ne radi u inozemstvu. Podaci koji se odnose na ekonomski status obitelji govore da najveći dio obitelji ima stanarsko pravo (75%), vlastiti stan ili kuću ima 19,3% obitelji, a 5,7% obitelji stanuje kod jednog od roditelja ili su sustanari. Najučestalije su obitelji sa srednje visokim prihodima

(55,7%), zatim one s niskim prihodima (29,5%), s izrazito niskim prihodima je 6,8% obitelji, a s izrazito visokim prihodima 1,1% obitelji.

Aдекватnost stana u odnosu na veličinu obitelji i njegovu komfornost se procjenjuje kao adekvatna u 46,6% slučajeva, kao donekle adekvatna u 34,1% slučajeva, a kao neadekvatna u 19,3% slučajeva.

Najveći dio učenika ima, za učenje, posebno mjesto u zajedničkoj sobi (43,2%), 37,5% učenika ima posebnu sobu, a 19,3% nema posebno mjesto.

Odnosi u obitelji učenika nisu poremećeni u 67% slučajeva, donekle su poremećeni u 26,1% slučajeva, a izrazito poremećeni u 5,7% slučajeva.

Podaci o sociopatološkim pojavama u obitelji govore da u 84,1% slučajeva roditelji ne konzumiraju alkohol; 12,5% očeva prekomjerno konzumira alkohol, a majke prekomjerno konzumiraju alkohol u 3,4% slučajeva.

Za druge sociopatološke pojave može se konstatirati da nisu prisutne u mjeri koja bi zahtijevala povećanu pažnju (prekomjerno konzumiranje alkohola od strane drugih članova obitelji 12,5%, prostitucija 2,3%, skitnja 5,7%, nerad 4,5%, osuđivanost oca 6,8%, osuđivanost ostalih članova obitelji 2,3%).

Aktivnost roditelja na odgoju djeteta je, od strane razrednika, procijenjena kao zadovoljavajuća u 46,6% slučajeva, kao donekle zadovoljavajuća u 37,5% slučajeva, a kao nezadovoljavajuća u 15,9% slučajeva, a aktivnost roditelja na obrazovanju djeteta je procijenjena kao zadovoljavajuća u 40,9%, kao donekle zadovoljavajuća u 35,2% slučajeva, a kao nezadovoljavajuća u 23,9% slučajeva.

15,9% roditelja se ne informira o razvoju i napredovanju djeteta u školi. Odgojem djeteta pretežno se bave oba roditelja u 33% slučajeva, samo majka u 56,8% slučajeva, samo otac u 5,7% slučajeva, a netko drugi u 4,5% slučajeva.

Za učestalost korištenja pedagoških metoda i sredstava navest ćemo samo najfrekventnije podatke.

Roditelji često savjetuju dijete (59,1%), ponekad nagrađuju dijete (73,9%), ne postavljaju prevelike zahtjeve na dijete (68,2%), ne primjenjuju čvrstu kontrolu nad djetetom (51,1%), ne kažnjavaju svoju djecu fizički (77,3%), ne kažnjavaju dijete verbalno (51,1%), ne opravdavaju djetetove neprihvatljive postupke i ne podržavaju njegovo loše ponašanje (76,1%), ne primjenjuju društvenu izolaciju djeteta (89,8%), potiču dijete da se bavi sportom (62,5%), ne potiču dijete da se bavi kulturno-umjetničkim aktivnostima (79,5%), ne potiču dijete da se bavi društveno korisnim aktivnostima (77,3%).

Diskriminativnom analizom su u osmom razredu izlučene dvije diskriminativne funkcije.

Prvu diskriminativnu funkciju čine varijable RODIN (rad roditelja u inozemstvu), ODGIN (tko se bavio odgojem učenika za vrijeme boravka roditelja u inozemstvu), ODGAK (aktivnost roditelja na odgoju djeteta) i OBRAK (aktivnost roditelja na obrazovanju djeteta) (tablica 5).

Na prvoj diskriminativnoj funkciji u ovoj točki mjerenja uočavamo povezanost pozitivnih promjena u socijalnoj integraciji učenika s izoliranim varijablama (tablica 4), što znači da su pozitivne promjene primjećene kod onih učenika čiji je jedan roditelj radi u inozemstvu (potreban je oprez zbog male apsolutne frekvence - 4,5%), čijim odgojem se, u slučaju da je jedan roditelj zaposlen u inozemstvu, bavi drugi roditelj. To su oni učenici čiji su roditelji pokazali zadovoljavajuću aktivnost u odgoju i obrazovanju djeteta.

Ovu funkciju bismo mogli nazvati aktivnošću roditelja u odgoju djeteta te možemo na temelju ovih rezultata reći da je socijalna integracija učenika to bolja što je veća aktivnost roditelja u odgoju djeteta.

Drugu diskriminativnu funkciju kreiraju varijable FIZIKA (fizičko kažnjavanje djeteta), ODNOS (odnosi u obitelji), SKIMZI (s kim učenik živi), MJEPR (mesečni prihodi obitelji) i SAVJE (koliko roditelji savjetuju dijete) (tablica 5).

Na drugoj diskriminativnoj funkciji grupni centroid kategorije 1 zauzima relativno najveću poziciju, a kategorije 2 najnižu što znači da najveća razlika postoji između onih ispitanika kod kojih su evidentirane promjene u negativnom smjeru i onih kod kojih nije bilo promjena (tablica 4).

Na drugoj diskriminativnoj funkciji su negativne promjene u socijalnoj integraciji učenika povezane s fizičkim kažnjavanjem djeteta, poremećenim odnosima u obitelji, s tim da dijete živi s oba roditelja, s relativno visokim mjesečnim приходima obitelji i s tim da roditelji ponekad savjetuju dijete.

Ovu funkciju bismo mogli nazvati funkcijom odnosa u obitelji te reći da loši odnosi u obitelji, u smislu emocionalne klime i interpersonalnih odnosa, bez obzira na strukturalnu cjelovitost obitelji i relativno visoke obiteljske prihode, negativno djeluje na nivo socijalne integracije učenika.

U osmom razredu se pojavljuju neke dimenzije koje oslikavaju unutarobiteljski svijet. Prva je dimenzija aktivnosti roditelja u odgoju djeteta koja potvrđuje rezultate brojnih drugih istraživanja po kojima je stupanj socijalne integracije djeteta to bolji što je aktivnost roditelja u odgoju djeteta veća.

Druga dimenzija također potvrđuje neke "pedagoške istine" od kojih je jedna da loši odnosi u obitelji negativno djeluju na socijalnu integraciju djeteta neovisno o strukturalnoj cjelovitosti obitelji i relativno dobrom

ekonomskom statusu. U obitelji su, po ovim rezultatima, bitniji subjektivni obiteljski momenti.

***

Promatramo li apsolutne frekvencije prvog i drugog seta varijabli, uočiti ćemo određene razlike, što svjedoči o dinamici obiteljskog življenja.

Podaci koji govore o tome s kim je dijete pretežno živjelo do polaska u školu i s kim dijete živi u osmom razredu, pokazuju da se smanjuje broj onih koji žive s oba roditelja, tj. povećava broj onih koji žive samo s jednim roditeljem.

Podaci o zajedničkom životu roditelja prije i sada također pokazuju određene promjene u smislu da se smanjuje broj roditelja koji žive zajedno, no broj razvoda ostaje skoro jednak.

Ratna zbivanja su sasvim sigurno imala svog odraza na obitelji učenika što možda može jednim dijelom objasniti nastale promjene u zajedničkom životu roditelja (konflikti u "miješanim" brakovima, očevi na frontu itd). Također je moguće da su konflikti u obiteljima s postojećim interpersonalnim problemima eskalirali i završili odvojenim životom roditelja. Podatak o broju službenih razvoda možda svjedoči ne o konačnom stanju već o privremenom razdvajanju roditelja dok se ne iznade određeno kompromisno rješenje, a može značiti i nastavak sukoba roditelja (kada jedan od roditelja ne pristaje na razvod).

4. ZAKLJUČAK

U zaključnom dijelu ovog rada moramo istaći bitnu odliku ovog istraživanja, a ta je da je ono akcijskog karaktera. Njime propitivan program pomoći određenoj kategoriji učenika je životan pa se prema tome i rukovodi načelom - najprije pružiti pomoć tamo gdje je ona najpotrebnija. Možemo reći da je ta pomoć bila djelotvorna u onim obiteljskim prilikama u kojima je bila izrazito potrebna. Međutim, moramo reći i to da su domašaji Programa ograničeni pa se tako desilo da su neka djeca ostala uskraćena, jer dok se negdje problemi saniraju, na drugom mjestu se pojavljuju novi.

Uvodno postavljena hipoteza po kojoj će uspješnost socio-pedagoškog modela tretmana u smislu prevencije poremećaja u ponašanju biti jednaka za sve učenike neovisno o različitim obiteljskim prilikama djelomično je potvrđena. Naime, kod jednog dijela učenika su obiteljske nepovoljnosti kompenzirane, međutim kod drugog ta kompenzacija nije bila uspješna, a kod trećeg su se pojavili novi problemi.

Rezultati ovog rada upućuju na to da "rizičnim" učenicima treba pomagati jer ta pomoć rezultira razvojem socijalno kompetentnih osoba. Iz ovih rezultata je također vidljivo da jednom opservirana "rizična" obitelj

nije zauvijek spoznana, jer dinamika življenja u sprezi s raznoraznim utjecajima i intervencijama dovodi do toga da neka obitelj gubi epitet rizičnosti, ali se istovremeno pojavljuju neke druge "rizične" obitelji. Krug "rizičnosti" nije definitivan - u njega se stalno ulazi i iz njega se također stalno i izlazi.

Ovo istraživanje se, svojim rezultatima, u par segmenata suprotstavlja stereotipu obiteljskih prilika djece s poremećajima u ponašanju. Diskriminativne funkcije izlučene iz seta varijabli primjenjenog u 4. razredu govore da migracija obitelji iz sela u grad i zaposlenje majke sami po sebi nisu nepovoljni faktori po odgoj djeteta. Dapače, rezultati ovog istraživanja govore o povezanosti ovakve migracije obitelji i zaposlenosti majke sa pozitivnim promjenama u ponašanju djeteta. Dakle, možemo govoriti o razvoju društva koje se ogleda u prevazilaženju grubih razlika na relaciji selo - grad.

Drugi iskorak iz stereotipa čine rezultati dobiveni u 8. razredu koji govore da objektivni momenti sami po sebi ništa ne osiguravaju.

Po rezultatima ovog istraživanja, naime, relativno visoki prihodi obitelji i strukturalna cjelovitost obitelji još uvijek ne garantiraju pozitivan utjecaj na razvoj djeteta. Dapače, oni su, uz fizičko kažnjavanje djeteta i poremećene odnose u obitelji, povezani s negativnim promjenama u socijalnoj integraciji učenika.

Obzirom na ovakve rezultate, možemo reći da je socio-pedagoški tretman imao dobre rezultate u dijelu u kojem

je naišao na pomoć u obitelji i to u sadržajnom, a ne formalnom smislu, tj. uspio je tamo gdje je aktivirao odgojnu funkciju obitelji.

Neovisno o visini prihoda i strukturi obitelji pokazuje se da je neophodna pomoć obitelji učenika s poremećajima u ponašanju, pomoć koja će jačati njenu odgojnu funkciju, kako bi ta obitelj od objekta tretmana postala subjekt, a bez te pomoći, po rezultatima ovog istraživanja, ne može se očekivati pozitivan rezultat.

Upravo su ovo elementi koji nisu, a nisu ni mogli biti detektirani kao rizični u početnoj fazi rada s djetetom, a činjenica da se oni pojavljuju kasnije sama za sebe govori o nužnosti permanentne opservacije.

Ovaj rad pokazuje određene aspekte transformacije obitelji u novom vremenu na način da ono što je predstavljalo nepovoljnu priliku ne predstavlja nužno i nepovoljan utjecaj u odgoju djeteta i obrnuto, tj. da ono što predstavlja povoljnu okolnost ne znači nužno i odgojnu dobrobit za dijete.

Sve navedeno, zapravo, upozorava na nužnost uočavanja i evaluacije promjena u dinamici obiteljskih odnosa koje nameće razvoj društva i modifikacije kriterija za procjenjivanje "rizičnih" obitelji.

Rezultati ovog istraživanja potvrđuju rezultate brojnih drugih istraživanja (Dobrenić, Poldrugač, Singer, 1975; Magdalenić, 1990; Ajduković, 1990; Bašić, Žižak, 1991) koji govore o potrebi i socio-pedagoškog, a ne samo socijalnog rada s obitelji.

PRILOG: TABLICE

Tablica 1

Diskrim. funkcije	Lambda	F	Q	C1	C2	C3
1	1.3350	8.7307	.0004	-.4203	-.4137	.9936
2	.1988	3.9525	.0228	-.3360	.2923	-.0204

Tablica 2

VARIJABLA	KOEFIKIJENT DISKRIMINACIJE		KOEFIKIJENT KORELACIJE	
	FAC1	FAC2	FAC1	FAC2
ZIDOSK	-.1430	.0115	-.3556	.0269
BRACNO	.0999	.6056	-.0470	.7815
BLIZAN	.4508	-.0047	.7348	-.1483
ZADOSK	-.1523	-.2916	-.3416	.0513
RAZVED	-.2236	-.0557	-.4487	-.3377
OBRAOT	-.1331	.3018	.0381	.2853
OBRAMA	-.0421	-.1483	.0580	-.0633
ZAPOCA	-.0075	.1996	-.0746	.2954
ZAPMAJ	-.2893	.1354	-.2418	.0221
RODINO	.2537	-.0460	.6178	-.1676
ODGINO	.3412	-.0434	.6303	-.1797
MJEOTA	.2233	.3480	.5532	.2901
MJEMAJ	.1202	-.3958	.4919	-.1876
DOSZGB	.2828	-.1357	.5826	-.0007
DOBDOS	.0167	.2095	.3463	.0321
KULPOR	.0427	-.1083	.0657	-.1519
EVIDEN	-.1294	-.0129	-.2869	-.2867
SZIRID	-.1010	-.1098	-.2821	-.3675
MATPOM	.1805	-.0759	.0683	-.0942
POMPOR	.4508	-.0047	.3551	-.0458

Tablica 3

VARIJABLA	F	Q	X1	X2	X3	Alfa1	Alfa2	Alfa3
ZIDOSK	.36	.6956	.06	.06	-.14	1.05	1.09	.78
BRACNO	1.25	.2925	-.25	.14	-.09	.00	1.23	1.15
BLIZAN	3.91	.0238	-.19	-.19	.45	.00	.00	1.76
ZADOSK	.64	.5310	.16	-.02	-.15	1.16	.97	.81
RAZVED	.90	.4107	.11	.08	-.22	1.07	1.05	.79
OBRAOT	.61	.5434	-.05	.14	-.14	.84	1.01	1.11
OBRAMA	.09	.9124	.07	-.03	-.04	.84	1.10	1.02
ZAPOCA	.12	.8877	-.06	.06	-.01	.84	1.15	.93
ZAPMAJ	1.61	.2056	.08	.16	-.29	1.06	1.25	.00
RODINO	1.18	.3129	-.09	-.12	.25	.80	.73	1.38
DOGINO	2.17	.1206	-.13	-.15	.34	.74	.67	1.43
MJEOTA	1.22	.3017	-.21	.01	.21	.83	.98	1.13
MJEMAJ	.76	.4713	.08	-.17	.13	1.03	.90	1.07
DOSZGB	1.54	.2201	-.07	-.16	.28	.94	.88	1.15
DOBDOS	.13	.8767	-.08	.05	.01	.96	1.12	.87
KULPOR	.07	.9327	.02	-.05	.04	.99	.95	1.07
EVIDEN	.30	.7445	.06	.05	-.13	1.02	1.02	.94
SZIRID	.21	.8122	.08	.01	-.10	1.03	1.00	.96
MATPOM	.61	.5469	-.05	-.10	.18	.88	.88	1.23
POMPOR	3.91	.0238	-.19	-.19	.45	.00	.00	1.76

Tablica 4

Diskrim. funkcije	Lambda	F	Q	C1	C2	C3
1	2.6552	11.6674	.0000	-1.0215	-.1248	1.2633
2	1.0695	18.0198	.0000	.5733	-.7685	.3876

Tablica 5

VARIJABLA	KOEFIČIJENT DISKRIMINACIJE		KOEFIČIJENT KORELACIJE	
	FAC1	FAC2	FAC1	FAC2
SKIMZ8	-.1004	-.2577	-.2566	-.4584
RODZ18	-.0648	-.0930	-.2589	-.1674
RODZA8	-.0729	-.2066	-.2783	-.3784
RAZVO8	-.0758	-.1420	-.1949	-.3289
BRDJE8	.1519	-.0925	-.0633	-.2033
REDRO8	.0488	-.0466	-.0352	-.1075
RODIN8	.3418	.2284	.3035	.4910
ODGIN8	.3418	.2284	.3038	.3724
STANO8	.0861	.0914	-.2002	-.0027
KOMST8	-.1542	.1063	-.4812	.0601
ZAUCE8	-.0634	-.1071	-.4273	.0798
MJEPR8	-.2070	-.2536	-.5121	-.3317
ODNOS8	-.2032	.3200	-.6009	.2075
SVARA8	-.2186	.0931	-.5183	.1666
ALKOR8	-.0770	-.1334	-.5026	-.0491
ALKOD8	.0260	.1404	-.1215	.1273
PROST8	-.1082	-.0408	-.3256	-.1153
SKITN8	-.2008	.0213	-.3806	.1144
NERAD8	-.1548	-.0584	-.4575	-.1445
OSUOT8	.0133	.0462	-.0293	.0200
OSUOS8	.1068	-.0757	.1083	-.0624
ODGAK8	-.3366	.1328	-.6956	.2779
OBRAK8	-.3366	.0179	-.6987	.1838
INFOR8	-.1562	.1614	-.6665	.1477
ODGOJ8	-.0682	-.0910	-.4961	-.1508
SAVJE8	-.1146	.2451	-.4555	.2533
NAGRA8	-.0895	-.2075	-.4180	-.1810
ZAHTJ8	.1015	-.2274	-.0059	-.0601
KONTR8	.0017	.0431	.1879	.1134
FIZKA8	-.1968	.3802	-.2287	.3717
VERKA8	-.1200	-.1377	-.3975	.0617
NEPOL8	-.1708	.1244	-.2329	.2924
IZOLA8	-.0467	.2059	-.2558	.1602
SPORT8	-.2011	.0920	-.3736	.1110
KULUM8	-.1350	.0262	-.2910	.1889
DRUKO8	-.1559	-.2237	-.3535	-.1037

Tablica 6

VARIJABLA	F	Q	X1	X2	X3	Alfa1	Alfa2	Alfa3
SKIMZ18	1.45	.2405	-.05	.21	-.23	.99	1.10	.78
RODZ18	.28	.7545	.12	.08	-.12	1.02	1.13	.76
RODZA8	.88	.4190	-.04	.17	-.17	.99	1.06	.87
RAZVO8	.52	.5945	-.00	.12	-.15	.99	1.07	.88
BRDJE8	.96	.3878	-.21	.05	.16	.96	.97	1.05
REDRO8	.12	.8888	-.08	.03	.04	.99	.98	1.03
RODIN8	5.44	.0060	-.22	-.22	.52	.00	.00	1.73
ODGIN8	5.44	.0060	-.22	-.22	.52	.00	.00	1.73
STANO8	.39	.6786	-.04	-.08	.14	.68	1.05	1.18
KOMST8	1.03	.3614	.22	-.06	-.15	1.00	.94	1.03
ZAUCE8	.32	.7257	.00	.09	-.12	1.04	.92	1.04
MJEPR8	2.64	.0772	.07	.22	-.36	.97	.84	1.12
ODNOS8	3.33	.0406	.39	-.22	-.13	1.24	.81	.79
SVARA8	1.87	.1604	.28	-.04	-.24	1.18	.89	.84
ALKOR8	.49	.6140	.00	.11	-.15	.92	1.19	.76
ALKOD8	.34	.6123	.05	-.11	.09	1.06	.86	1.09
PROST8	.43	.6506	.98	.04	-.15	1.25	1.13	.00
SKITN8	1.44	.2417	.22	.01	-.25	1.34	1.02	.00
NERAD8	.89	.4127	.12	.06	-.22	1.24	1.13	.00
OSUOT8	.04	.9608	.01	-.04	.03	1.02	.93	1.06
OSUOS8	.49	.6124	-.15	.04	.11	.00	1.13	1.29
ODGAK8	4.66	.0120	.42	-.06	-.37	1.03	.94	.89
OBRAK8	4.29	.0169	.35	.03	-.42	.97	1.03	.82
INFOR8	1.30	.2763	.25	-.10	-.13	.99	1.01	.95
ODGOJ8	.29	.7471	.02	.08	-.12	.91	1.13	.89
SAVJE8	1.47	.2346	.26	-.17	-.05	1.01	.95	.99
NAGRA8	.98	.3795	.03	.17	-.19	1.04	1.02	.89
ZAHTJ8	1.23	.2984	-.23	.16	.84	.82	.99	1.13
KONTR8	.03	.9706	.02	-.03	.02	1.00	1.09	.86
FIZKA8	4.03	.0213	.42	-.27	-.10	1.24	.72	.83
VERKA8	.81	.4491	.04	.12	-.21	1.04	1.07	.82
NEPOL8	1.30	.2782	.25	-.07	-.17	1.09	.95	.91
IZOLA8	.77	.4654	.17	-.15	.02	1.25	.72	.98
SPORT8	1.59	.2094	.26	-.05	-.22	1.03	.99	.92
KULUM8	.65	.5251	.15	-.00	-.16	.87	1.00	1.10
DRUKO8	1.69	.1907	.03	.19	-.28	.98	.85	1.13

LITERATURA

1. Ajduković, M. (1990): Karakteristike odgoja u porodici u relaciji s patologijom porodice i poremećajima u ponašanju mladih počinitelja krivičnih djela. Delinkvencija mladih, Savjetovanje u Varaždinu od 9. do 11. travnja 1990, Republički zavod za socijalni rad SRH, Zagreb.
2. Bašić, J.(1989): Model suradnje i rada s roditeljima " rizičnih" učenika osnovne škole. Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana (studijski projekt), Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zavod grada Zagreba za socijalni rad i Sveučilišni računski centar Zagreb.
3. Bašić, J.(1991): Osnovna obilježja obiteljskih prilika učenika. Defektologija, Fakultet za defektologiju, Zagreb, Vol.27 , br., 29-45.
4. Bašić, J., Žižak, A. (1993): Relacije faktora komunikacije u obitelji i poremećaja u ponašanju djece. Defektologija, Fakultet za defektologiju, Zagreb, Vol.29, br. 2, u tisku.
5. Dobrenić, T.,Poldrugač, V.,Singer, M.(1975): Porodične prilike maloljetnih delinkvenata. Defektologija, br. 1, Zagreb.
6. Elliot, D.S.,Voss, H.(1974): Delinquency and dropout. Lexington MA:D .C. Heath.
7. Furlan, I.(1983): Čovjekov psihički razvoj. Školska knjiga, Zagreb.
8. Glueck,S., Glueck,E.(1950): Unravelling juvenile delinquency. Cambridge, Mas.: Harvard University Press.
9. Greenwood, P.(1986): Intervention strategies for chronic juvenile offenders. Greenwood Press, New York.
10. Hirschi, T.(1967): Causes of delinquency. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
11. Johnson, R.E.(1979): Juvenile delinquency and its origins, An integrated theoretical approach. Cambridge University Press.
12. Magdalenić, I.(1990): Neki aspekti porodičnih prilika mladih delinkvenata i njihova povezanost s recidivizmom. Delinkvencija mladih, Savjetovanje u Varaždinu od 9. do 11. travnja 1990, Republički zavod za socijalni rad, Zagreb.
13. McCord, W., McCord, J.(1967): Causes of delinquency. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
14. Patterson, G.R.(1982): Coercive family processes. Eugene, Oregon: Castalia Publ. Co.
15. Peretti, M.(1978): Cultura. Brescia: Editrice la scuola
16. Poldrugač, V.(1989): Model individualnog rada. Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana (studijski projekt), Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zavod grada Zagreba za socijalni rad i Sveučilišni računski centar Zagreb.
17. Rot, N.(1987): Opšta psihologija. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
18. Singer, M.(1991): Neke determinante socijalizacije u doba puberteta - osnovni projektni zadaci. Defektologija, Vol. 27, br. 1
19. Uzelac, S.(1989): Individualni sociopedagoški rad s učenikom izvan škole i izvan porodice. Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana (studijski projekt), Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zavod grada Zagreba za socijalni rad i Sveučilišni računski centar Zagreb.
20. Wilson, H.(1980): Parental supervision: a neglected aspect of delinquency. British Journal of Criminology, Vol. 20, 203-235.
21. Žižak, A.(1989): Model grupnog rada. Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana (studijski projekt), Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zavod grada Zagreba za socijalni rad i Sveučilišni računski centar Zagreb.

Summary

FAMILY BACKGROUND AND EFFICIENCY OF PREVENTING DISTURBANCES IN BEHAVIOUR OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Two sets of variables on pupils family background, one of the fourth grade and the other of the eighth grade, have been investigated on the sample of 88 primary school pupils in Zagreb.

Both sets contain 58 variables which can be divided into five areas: family structure, social, economic or cultural status and family mobility, social protection interventions about child and family and parents engagement in raising and educating the children. The criterion variable was defined as social integration efficiency estimated by the form-master.

The aim of the investigation was to find out relations between family background of primary school children showing behaviour disturbances.

Applying discriminant analysis two discriminant functions were extracted in both sets of variables.

Discriminant functions extracted in the fourth grade show the connection between various family types and various degrees of the pupils social integration, while in the eighth grade we observe the connection of different types of intensity of parents activity in raising the child and family relationships with different degrees of the pupil's social integration.

KEY WORDS: family, pupil, school, behaviour disturbances.